

Na kraju slijedi izvještaj o radu XXIV godišnje skupštine društava istoričara Bosne i Hercegovine održane u Jajcu 22. studenog 1983. i nekrolozi uvažanim, nedavno preminulim znanstvenicima — akademiku Nedimu Filipoviću (Glamoč 1915 — Sarajevo 1984) i prof. inž. Branislavu Begoviću (1902—1984) te pregled izdanja biblioteke »Kulturno nasljeđe« koja se odnose na prošlost Bosne i Hercegovine.

Krešimir Oremović

ISTORIJSKI ZBORNIK

Instituta za istoriju u Banjaluci, br. 5, 1984. g.

Institut za istoriju u Banjaluci osnovan je 1979. godine, a od 1980. izdaje i svoj »Istorijski zbornik«. Rukovodilac Instituta i glavni i odgovorni urednik »Istorijskog zbornika« je dr. Galib Šljivo, a tzv. Odjeljenje naučne obrade Instituta imalo je 1984. godine 7 znanstvenih radnika (znanstveni savjetnik, znanstveni suradnik, stručni savjetnik, viši stručni suradnik i tri asistenta). Redakcija »Istorijskog zbornika« radi u sastavu: dr. Milorad Ekmečić, dr. Ivan Jelić, dr. Radovan Samardžić, dr. Nedim Šarac, dr. Galib Šljivo, Milan Vukmanović i Pejo Čošković. Glavno područje rada Instituta i pretežita usmjerenost radova objavljenih u pet brojeva »Istorijskog zbornika« odnose se na povijest Banjaluke, Bosanske krajine i Bosne i Hercegovine.

Pejo Čošković, O dolasku Stjepana Tomaša na vlast i njegovom međunarodnom priznanju, 7—35. »Smjena na kraljevskom prijestolju u Bosni u studenom 1443. izvršena je neočekivano brzo s obzirom na to da nije protekla pod uobičajenim okolnostima iz nekoliko manje ili više poznatih razloga, pa je nastala sedisvakancija potrajala otprilike svega desetak dana.« Čošković razmatra kako je priznavana vlast novog bosanskog kralja od strane susjeda i u samoj Bosni. Stjepan Tomaš izlazi polako iz redova »crkve bosanske« i prelazi na katolicizam. Autor govori i o odnosu bosanskog kralja i srpskog despota. »Boreći se za međunarodno priznanje svoje vlasti, Tomaš je pokazao neosporno veliku aktivnost i diplomatsku vještinu...«

Dr. Galib Šljivo, Austrijska konzularna agencija u Bihaću (1863—1865), 37—58. Agencija u Bihaću osnovana je nakon višegodišnje agitacije koju je u vlastitom interesu provodio senjski trgovac Dominik Anton Silić, koji je bio i prvi konzularni agent. Autor razmatra način na koji je Silić došao do konzulstva, nakon smrti imenovanog konzularnog agenta majora Aleksandra Milankovića. Istovremeno s osnivanjem bihaćke agencije, ukinuta je agencija u Banjaluci, a stvari iz Banjaluke prenijete su u Bihać. Silić se nije snašao u svome poslu. Već 1865. godine ukinuta je Bihaćka agencija i vraćena u Banjaluku — sada je njezin djelokrug obuhvaćao i banjalučki i bihaćki sandžak. Pokazalo se da je austrijski generalni konzul u Sarajevu bio u pravu kada se suprotstavljao uspostavljanju konzularne agencije u Bihaću i što je davao prednost vojnoj osobi kao konzularnom agentu.

Dr. Đorđe M i k i ć, Pitanje iseljavanja Hercegovaca u Srbiju 1902. godine, 59—72. Konstatira da je iseljavanje dovelo do »velike teškoće i njih same (Hercegovce, D. A.) i srpsku vladu«. Hercegovci se najprije pojavljuju u užičkom okrugu, i dok su u pitanju pojedinci, nema problema. Kada je iseljavanje postalo masovno, užički načelnik ne zna kako da prihvati tolike iseljenike. Neki od njih usmjeravaju se prema Beogradu, a drugi u novooslobođene krajeve južne Srbije. »Teško je reći da li je stanje bilo nesnosnije za one Hercegovce koji su se vratili na svoja ognjišta ili za one koji su uspijevali da ostanu u Srbiji.« Autor donosi i tabele u kojima prikazuje kolika je pomoć pružena iseljeničkim obiteljima od srpskih vlasti. Većina doseljenika ipak se, zbog nemogućnosti opstanka u Srbiji, vratila u postojbinu.

Milan V u k o m a n o v i ć, Neka pitanja o obrazovanju i djelovanju ustaškog stožera za takozvanu Bosansku Hrvatsku i povjereništva za Vrbasku Banovinu u Banjaluci od aprila do avgusta 1941. godine, 73—96. To je četvrti dio opsežnije rasprave o ovim problemima. Autor govori o travanjском ratu i formiranju jedinica NDH na području srednje i zapadne Bosne, o političkim i vojnim aspektima formiranja jedinica Hrvatske legije, koje su trebale ići na istočnu frontu, te o njemačkoj narodnosnoj skupini i odnosu prema Nijemcima. U Zaključku autor ističe da je »za ustašku NDH jedno od najbitnijih pitanja bilo kako da se što brže i potpunije ostvari vojna i politička kontrola nad Bosnom i Hercegovinom«.

Dr. Dušan L u k a č, KPJ u borbi za učvršćivanje NOP-a i političko jedinstvo naroda u Bosni i Hercegovini u 1942. g., 97—136. U 1942. godini uvjeti za partijski rad u BiH vrlo su teški. »Moralo se obezbijediti pretvaranje ustanka srpskog seljaštva u ustanak svih naroda koji žive ovdje, bez koga bi svaka borba bila besmisao, trebalo je pridobiti za borbu protiv okupatora hrvatsko i muslimansko seljaštvo koje je sticajem objektivnih uslova bilo trenutno izvan ustaničkih frontova, morala se po svaku cijenu suzbiti razbijačka propaganda okupatora koja je radila na stvaranju jaza između Srba na jednoj i Hrvata i Muslimana na drugoj strani.« Formirane su tri rukovodeće jezgre KPJ i SKOJ-a: za istočnu Bosnu, Hercegovinu i Bosansku krajinu. Autor prati rad partijskih organa na području BiH i njihovu zavisnost od stanja narodnooslobodilačke borbe u ostalim našim krajevima i od općih vojnih okolnosti u 1942. godini. Razmatra doprinos omladine. Govori o neprijateljskim akcijama u 1942, te o izgradnji regularnih jedinica NOV i POJ u Bosni i Hercegovini. Govori o vojno-političkim skupovima koji su 1942. održani u BiH. »Partija je uspjela u ovoj godini da obezbijedi velike uspjehe u omasovljavanju partijske organizacije, u stvaranju brojnih jedinica NOV i POJ, u formiranju dobro organizovane i stabilne oslobođene teritorije i u izgrađivanju široko zasnovanog ilegalnog NOP u svim regionima koje je držao okupator ili koji su privremeno bili pod dominacijom ustaša ili četnika.«

Dr. Rasim H u r e m, Vojni i politički uspon narodnooslobodilačkog pokreta u Bosni i Hercegovini u drugoj polovini 1943. godine, 137—68. U 1943. godini uvjeti za razvoj NOP-a u Bosni i Hercegovini mnogo su povoljniji nego godinu dana ranije. Saveznički uspjesi, a osobito kapitulacija Italije, označili su novu fazu u razvoju narodnooslobodilačkog pokreta. Sve je veći priljev novih boraca — autor navodi novoformirane jedinice. Zatim govori

o promjeni njemačke politike na Balkanu i odrazu novog stanja na prilike u Bosni. I promjena britanske politike odražava se u Bosni. Dolazi do velikog nezadovoljstva naroda protiv NDH. Jačaju muslimanski autonomistički krugovi. Osnivaju se jedinice »Muslimanske milicije« i slične jedinice po hrvatskim selima (»Hrvatska m.«, »Katolička m.« i sl.). S druge strane, NOP-u je prišao jedan dio građanskih političara. Prilazi mu sve više Muslimana. Ni VI neprijateljska ofenziva nije onemogućila, nego je samo usporila razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u BiH.

Rubrika »*Prilozi*« sadrži tri rada. Dr. Pavao Živković, Jakov Markijski i bosanski franjevci (Pokušaj reformiranja bosanskih franjevaca), 169—82. Na početku navedena je bibliografija glavnih radova o Jakovu Markijskom. Živković želi da »koliko to izvori dozvoljavaju, nešto više svjetla bacimo na bosanske franjevce u prvoj polovini XV stoljeća i na stav Jakova Markijskog prema promjenama koje oni unose u svoj život i rad«. Smatra da Jakov Markijski unatoč šestogodišnjem radu nije imao većih uspjeha. Najvažnije što je učinio jesu tri bule koje je isposlovaio od pape Eugena IV i koje donose neke privilegije Bosanskoj vikariji. Jakov Markijski nije u Bosni dobro prihvaćen ni od naroda, ni od franjevaca — pored krutosti u djelovanju jedan od uzroka tome bilo je njegovo nepoznavanje narodnog jezika, smatra autor.

Dr. Bogumil H r a b a k, Gleta iz Bosne u XV i XVI veku, 183—202. Ovo je dio opsežnijeg rada »Izvoz rudarskih proizvoda iz Bosne u prvo doba osmanlijske vlasti«, koji je bio podnjet kao referat na znanstvenom skupu u Zenici 1973. godine. Prilog je poslije dopunjen novim arhivskim materijalom. Prvi podatak o gleti (olovni oksid) kao izvoznom proizvodu turske Bosne potječe iz 1467. Sedamdesetih godina izvoz je pojačan (u Dubrovnik). U početku Sulejmanove vladavine izvoz opada, a ponovno jača poslije rata 1538—40, iako nikad više ne postiže prijašnje razmjere.

Dr. Đorđe M i k i ć, Aktivnost Vojislava Šole 1910. godine na usvajanju fakultativne osnove za otkup kmetova u Bosni i Hercegovini, 203—12. Govori o akciji Vojislava Šole, jednog od vođa srpskog autonomnog pokreta, koji se preko srpskog poslanstva u Beču angažirao da srpska vlada podrži usvajanje zakonske osnove o dobrovoljnom otkupu kmetova u Bosni i Hercegovini.

U rubrici »*Prikazi*« Dubravko L o v r e n o v i ć prikazuje knjigu Jacquesa le Goffa »Intelektualci u srednjem vijeku«. Pejo Č o š k o v i ć piše o zborniku skopskog simpozija iz 1978. pod naslovom »Bogomilstvo na Balkanot vo svetlinata na najnovite istraživanja« i o knjizi Dragoljuba Dragoljovića »Bogomilstvo na Balkanu i u Maloj Aziji«, te o knjizi grupe autora »Kulturna istorija Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do pada ovih zemalja pod osmansku vlast«. Milan V u k m a n o v i ć prikazao je knjigu Mladena Stefanovića »Zbor Dimitrija Ljotića 1934—1945«, a Dubravko L o v r e n o v i ć zbornik sjećanja »Jajačko područje u oslobodilačkom ratu i revoluciji 1941—1945«. Na kraju rubrike prikazan je »Zgodovinski časopis« br. 3 XXXVII, 1983. Autor je prikaza Vera K r ž i š n i k - B u k i ć.

Branko S. O b r a d o v i ć sačinio je »Bibliografski pregled izdavačke djelatnosti Instituta za istoriju u Banjaluci 1979—1984«. Na kraju »Istorijskog zbornika« nalazi se izvještaj o radu Instituta u 1984. godini.

Damir Agičić

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
